

Sovjetunionen, KGB og Arbeiderpartiet

KÅRE WILLOCH

NATOs strategi førte frem til et avgjørende gjennombrudd for nedrustning og balanse mellom øst og vest, blant annet fordi det hadde lyktes å stå imot de krav som også Arbeiderpartiet hadde fremmet, om en mer ettergivende kurs, skriver fylkesmann Kåre Willoch. NATO-regjeringenes fasthet medvirket til at Gorbatsjov avvirket den kalde krig.

Norsk Rikskringkastings omtale av KGBs kontakt med Thorbjørn Jagland og andre Arbeiderpartifolk i 1980-årene i et «brennpunktprogram» i august i år vakte betydelig forargelse. Annet kunne man ikke vente under en valgkamp. Det ble altfor lett å misforstå opplysninger om samtaler med KGB, og denne spionorganisasjons bruk av et navn på naturlige norske forbindelser, som indirekte anklager fra NRK om «lekkasjer» eller det som verre er, til fordel for en motstander under «den kalde krigen». NRKs valg av tidspunkt og «vinkling» av programmet var «uskyldig».

Noe godt kom det likevel ut av denne episoden: Det ble ettertrykkelig klarlagt at funn av navn på norske politikere i KGBs arkiver, eller i Stasi-arkivene for den saks skyld, ikke i seg selv sannsynliggjør noe kritikkverdig fra vedkommende nordmanns side. Dessuten bekreftet NRK-programmet noe som alle med innsikt visste på forhånd, nemlig at norske politikere selvfølgelig snakket med KGBs folk i Oslo. Norske myndigheter var klar over hvem disse agentene var, men de ble jo utgitt for å være normale diplomater, som man burde og skulle ha kontakt med. Norske politikere måtte balansere mellom kryssende hensyn. I denne situasjonen var det betryggende at vi hadde et effektivt overvåkingspolit, som hadde plikt til å følge med i forbindelsene mellom KGB og norske. Selv om nesten alle slike kontakter var problematiske, viser jo avsløringen av Arne Trebolts spionasje at det likevel var grunn til å være på vakt. Dersom man dengang hadde politisert kontrollen med de hemmelige tjenester, slik som man har gjort senere, ved å gi partipolitikere adgang til overvåkingsarkiver,

ville en slik avsløring av en spion som hadde tillit i det politiske miljø, neppe ha vært mulig.

Derimot var det uheldig at plasseringen av brennpunktprogrammet i en valgkamptid gjorde det umulig å få en nøktern debatt om hva norske politikeres samtaler med KGB og andre sovjetdiplomater i 1980-årene egentlig kunne føre til. Norske konservative hadde ingen illusjoner om dette. Men på venstresiden var det tydeligvis noen som trodde at nordmenn ved samtaler med kommunistiske agenter indirekte kunne påvirke de sovjetiske lederne på en gunstig måte. Det var lite realistisk. Sovjetunionen fulgte på den tid en målbevisst strategi for å skape splid i NATO, og særlig å svekke samholdet mellom USA og Vest-Europa. Sovjetunionen spredte lokketoner om sin angivelige fredsvisje, som gjorde inntrykk på mange i NATO-landene. Samtidig ble Arbeiderpartiet, som opposisjonsparti under Gro Harlem Brundtland, så aggressivt kritisk til USA president Ronald Reagans politikk overfor Sovjetunionen at en amerikansk ambassadør kom med en offentlig protest. Det var nok lite klokt av ambassadøren, men sier likevel meget om holdningen blant politikere på venstresiden i Norge til vår viktigste allierte.

Hovedsaken for Sovjetunionen var å skape motstand mot at NATO skulle utplassere nye atomvåpen i Europa. NATO ville le forberede slik utplassering for å bevare styrkebalansen mot de raskt voksende sovjetiske atomstyrker. Dette var et mottrekk fra NATOs side mot den sovjetiske opprustningen. Men NATOs politikk møtte voksende motstand i Arbeiderpartiet, etter at Gro Harlem Brundtland hadde overtatt lederskapet i partiet. Arbeiderpartiet kritiserte riktignok også den sovjetiske atomopprustningen. Men det gjorde neppe noe inntrykk på lederne i Moskva. Sovjetlederne ville bevare og utvide sin makt. Derfor ville de beholde sin kjernefysiske overmakt i Europa. Deres agitasjon og samtaler var midler til dette mål. Når deres agitasjon mot NATO fikk indirekte støtte i Vesten, måtte det virke som en oppmuntring til sovjetlederne om ikke å gi opp sin overlegenhet i atomstyrker i Europa.

Den NATO-strategien som sovjetlederne fryktet, var utarbeidet med støtte fra Odvar Nordli's regjering, som fortjener stor heder for sitt politiske mot i denne sak. Strategien gikk kort sagt ut på å stille Sovjetunionen overfor et

DEMONSTRASJONER: Hovedsaken for Sovjetunionen var å skape motstand mot at NATO skulle utplassere nye atomvåpen i Europa. Motstanden var stor, og her demonstrerer studenter i Bonn i desember 1983, på firårsdagen for NATOs dobbeltvedtak.

(ARKIVFOTO)

valg: Enten måtte Sovjetunionen godta en avtale om like store styrker av nye «melldistanse» på begge sider i Europa, eller så ville NATO gjenopprette balansen ved å skaffe seg like kraftige styrker selv, ved utplassering av nye amerikanske atomraketter. Det kom til forhandlinger mellom NATO og Sovjetunionen om dette. Men også etter at de var kommet i gang, håpet sovjetledelsen på at europeiske politikere på venstresiden ville hindre utplassering av nye amerikanske våpen, uansett forhandlingsresultat. Da kunne Sovjetunionen slippe å bli stilt overfor nye NATO-våpen, uten å gi opp sine egne våpen. Dersom denne taktikken lyktes, kunne de oppnå varig sovjetisk overmakt i Europa, med uoverskuelige følger for friheten og freden i vår del av verden.

De franske sosialdemokrater under François Mitterrand avviste blankt denne Sovjet-taktikken. Det samme gjorde den gamle sosialdemokratiske høvdingen Helmut Schmidt i Tyskland, som hadde vært med på å ta initiativet til NATO-strategien.

Men Willy Brandt var blitt leder etter ham, og vaklet. I Norge svingte Arbeiderpartiet fra klar støtte til NATO-strategien i Odvar Nordli's tid til stadig imøtekommende overfor sovjetiske krav under Gro Harlem Brundtland. Etter hvert kom Arbeider-

partiet til at man burde la Sovjetunionen beholde noen av sine nye atomstyrker, uten at noe tilsvarende skulle utplasseres i Vest-Europa. Det ville med andre ord at NATO skulle akseptere sovjetisk monopol på denne type våpen i Europa. Arbeiderpartiet foreslo at Stortinget skulle fatte vedtak

som i virkeligheten betydde at Norges regjering skulle støtte sovjetiske krav overfor NATOs forhandlere. Men den daværende borgerlige regjering ville heller gå av enn å la seg tvinge til å falle NATO i ryggen i denne kritiske situasjon. På den måten lyktes det å hindre stortingsvedtak i samsvar med Arbeiderpartiets faneflukt fra NATOs forhandlingsstrategi, som det selv hadde vært med på å utarbeide da det hadde regjeringsansvar.

På grunn av den fasthet som ble vist av NATOs regjeringer, gikk det omsider opp for Sovjetunionen at dens taktikk ikke ville føre frem, til tross for at den fikk indirekte støtte fra noen opposisjonspartier i vest. Deretter fant Sovjetunionen det til slutt nødvendig å gå med på en avtale som avskaffet fullstendig denne fryktelig farlige nye våpentypen på begge sider i Europa. Det var en løsning som Arbeiderpartiet tidligere hadde hevdet at det ville

være umulig å oppnå. NATO-strategien førte frem til et avgjørende gjennombrudd for nedrustning og balanse mellom øst og vest, fordi det hadde lyktes å stå imot de krav som blant andre Arbeiderpartiet hadde fremmet om en mer ettergivende kurs. Det kan diskuteres hvilken betydning Norge

kunne ha i dette spill mellom maktblokkene om vår verdensdel. Men det er grunn til å frykte at det kunne ha skadet meget av regjeringen i et strategisk viktig land som Norge hadde undergravet samholdet i NATO, i en så

livsviktig sak for alliansen.

Samholdet mellom NATOs regjering fikk en ny generasjon sovjetledere til å innse at den kalde krigen ikke kunne gi Sovjetunionen den overmakt som tidligere ledere hadde søkt. De måtte erkjenne at forsøkene på å påvirke velmenende opposisjonspolitikere i NATO-land til å svekke det avgjørende samholdet i Vesten ikke endret regjeringenes politikk. NATO-regjeringenes fasthet medvirket til at Gorbatsjov avvirket den kalde krigen. At hele Sovjetunionen skulle gå i opplysning, hadde han derimot ikke ventet. Heller ikke i Vesten hadde man tenkt seg et så dramatisk resultat av «den kalde krigen».

” Hovedsaken for Sovjetunionen var å skape motstand mot at NATO skulle utplassere nye atomvåpen i Europa ”

” på venstresiden var det tydeligvis noen som trodde at nordmenn ved samtaler med kommunistiske agenter indirekte kunne påvirke de sovjetiske lederne på en gunstig måte ”